

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR DAVRIDA IJTIMOIIY TARMOQLARNING JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI

Abror Sanaqulov
TATU, “Jismoniy madaniyat
va gumanitar fanlar”
kafedrası dotsenti
E-mail: anabror80@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning oddiy muloqot vositasidan strategik media platformasiga aylanish bosqichlari hamda jamoatchilik fikrini shakllantirish mexanizmlari tahlil qilingan. Maqolada tavsiya algoritmlari va viral kontentning ishlash tamoyillari o‘rganilib, raqamli makondagi axborot erkinligi bilan bir qatorda feyk xabarlar va “filtr pufagi” kabi xatarlar yoritib berilgan. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda so‘z erkinligi va mas‘uliyat muvozanatini saqlash zaruriyati asoslangan.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, jamoatchilik fikri, media evolyutsiyasi, tavsiya algoritmlari, viral kontent, dezinformatsiya, feyk xabarlar, raqamli platformalar, siyosiy safarbarlik, filtr pufagi, axborot xavfsizligi.

Raqamli texnologiyalar asrida ijtimoiy tarmoqlar kundalik hayotning uzviy bo‘lagiga va ommaviy kommunikatsiyaning muhim vositasiga aylandi. Bugungi kunda ular jamoatchilik fikrini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydigan salmoqli ijtimoiy institut hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda axborotni idrok etish va strategik qarorlar qabul qilish jarayonlari bevosita ushbu platformalardagi kontent ta’sirida transformatsiyaga uchramoqda.

Ijtimoiy tarmoqlar oddiy xabar almashish vositalaridan murakkab, ko‘p funksiyali media makonlarigacha bo‘lgan evolyutsion yo‘lni bosib o‘tdi. Ijtimoiy tarmoqlar nafaqat xabarlar tarqatish, balki keng ko‘lamli ijtimoiy muhokamalar hamda fuqarolik faolligini safarbar qilish maydonidir. Mazkur jarayon ijtimoiy tarmoqlar evolyutsiyasining bosqichlarini va ularning zamonaviy media muhitiga chuqur integratsiyalashuvini tahlil qilishni taqozo etadi[1].

Ijtimoiy tarmoqlar evolyutsiyasi 1980-1990-yillardagi ilk internet-forumlar va muloqot tizimlari (Usenet, IRC) bilan boshlanib, 2000-yillarning boshida Friendster va MySpace kabi platformalar orqali zamonaviy ko‘rinishga ega bo‘ldi. 2004-yilda Facebookning ishga tushirilishi va uning “layk”, “yangiliklar tasmasi” kabi innovatsion funksiyalarni joriy etishi sohada keskin burilish yasadi. Keyinchalik Twitter qisqa xabarlar, Instagram esa vizual kontentga ixtisoslashgan holda ommalashib, ijtimoiy tarmoqlarning turli yo‘nalishlarda chuqur integratsiyalashuvini ta’minladi[6].

Ijtimoiy tarmoqlar media muhitidagi o‘zgarishlarga va foydalanuvchilar ehtiyojlariga tezda moslashdi. Smartfonlar va mobil ilovalarning paydo bo‘lishi bilan ijtimoiy tarmoqlar istalgan vaqtda va istalgan joyda foydalanish imkoniyatiga

ega bo'ldi, bu esa ularning insonlarning kundalik hayotiga ta'sirini sezilarli darajada oshirdi.

Zamonaviy ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarga keng ko'lamli funksiyalarni, jumladan, jonli efirlar, "stories" (hikoyalar), elektron to'lov tizimlari bilan integratsiya va reklama platformalarini taklif etadi. Ular nafaqat muloqot vositasi, balki marketing, yangiliklar tashkilotlari va siyosiy kompaniyalar uchun qudratli ta'sir vositasiga aylandi.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar auditoriya diqqat-e'tibori uchun an'anaviy OAV bilan faol raqobatlashmoqda. Ular foydalanuvchilarga yangiliklar, fikrlar va kontent bilan bir zumda bo'lishish imkoniyatini beradi, bu esa ularni millionlab insonlar uchun muhim axborot manbaiga aylantiradi. Ijtimoiy tarmoqlar jamoatchilik fikriga ta'sir qilishi va axborot kun tartibini shakllantirishi mumkin bo'lgan viral (tez tarqaluvchi) kontentning tarqalishida asosiy rol o'ynaydi[3].

Ijtimoiy tarmoqlar axborotni ommalashtirish hamda jamoatchilik ongiga ta'sir o'tkazishda bir qator murakkab vositalardan foydalanadi. Bu jarayonda tavsiya algoritmlari, viral kontentlar, heshteglar va global trendlar asosiy drayverlar hisoblanadi. Mazkur mexanizmlarning ishlash tamoyillari quyidagicha tavsiflanadi:

Tavsiya algoritmlari: Ijtimoiy tarmoqlarda qo'llaniladigan algoritmlar foydalanuvchilarning xulq-atvori, qiziqishlari va kontent bilan o'zaro munosabatlarini tahlil qiladi. Ushbu ma'lumotlar asosida ular foydalanuvchilarga katta ehtimol bilan ularda eng kuchli aks-sado beradigan kontentni tanlab beradi va taklif etadi. Bu "filtr pufagi" effektini yaratadi: foydalanuvchilar faqat o'z qarashlari va qiziqishlarini tasdiqlovchi ma'lumotlarni ko'radilar, bu esa jamoatchilik fikrining qutblanishini kuchaytirishi mumkin.

Viral kontent: Viral kontent - bu o'zining jozibadorligi, emotsional to'yinganligi yoki noodatiyligi tufayli ko'p sonli foydalanuvchilar orasida tezlik bilan tarqaladigan materiallardir. Bunday kontent jamoatchilik fikriga kuchli ta'sir ko'rsatadi, chunki u ko'pincha keng auditoriyani qamrab oladi va qizg'in muhokamalarga sabab bo'ladi.

Heshteglar: Heshteglar ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlarni tizimlashtirish va tartibga solishga yordam beradi. Ular foydalanuvchilarga o'zlarini qiziqtirgan mavzular bo'yicha muhokamalarni osongina topish va ularga qo'shilish imkonini beradi. Ommabop heshteglar muayyan voqealar yoki muammolarga e'tiborni jalb qilishi, jamoatchilik fikrini safarbar etishi va hatto norozilik yoki qo'llab-quvvatlash aksiyalarini tashkil qilishi mumkin.

Trendlar: Trendlar ijtimoiy tarmoqda ayni damda qaysi mavzular eng ko'p muhokama qilinayotganini ko'rsatadi. Trendga tushish auditoriyaning katta qismini qamrab olishni kafolatlaydi va mavzuning ko'rinuvchanligini oshiradi. Bu ijtimoiy masalalarning idrok etilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, chunki foydalanuvchilar trenddagi mavzularni muhimroq yoki dolzarbroq deb hisoblashga moyil bo'ladilar.

Ushbu mexanizmlar majmuaviy tarzda ishlaydi va ijtimoiy tarmoqlarning jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi ta'sirini kuchaytiradi. Ularning ishlash tamoyillarini tushunish raqamli platformalarning zamonaviy jamiyatga ta'sir darajasi va usullarini samarali baholash imkonini beradi.

Ijtimoiy tarmoqlar axborotning demokratlashuviga xizmat qilib, har bir foydalanuvchiga nafaqat iste'molchi, balki kontent yaratuvchisi bo'lish imkoniyatini taqdim etadi. Bu xususiyat axborot makonini rang-baranglashtirish va turli nuqtai nazarlarni taqdim etish imkonini beradi.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarning axborot va yangiliklar tarqatishdagi roli tobora sezilarli tus olmoqda. Ushbu platformalar millionlab foydalanuvchilar uchun birlamchi ma'lumot manbaiga aylangan bo'lib, ularning yordamida odamlar dunyoning istalgan nuqtasidagi voqea-hodisalarni real vaqt rejimida kuzatish imkoniga ega bo'ldilar. Biroq, shuni anglash lozimki, ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan kontent noto'g'ri bo'lishi yoki buzib talqin qilinishi mumkin. Shu bilan birga, algoritmik filtratsiya foydalanuvchi qabul qilayotgan axborot doirasini toraytirib qo'yishi xavfi ham mavjud.

Ijobiy jihatlar bilan bir qatorda, ijtimoiy tarmoqlar jamoatchilik fikriga salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin. Feyk xabarlarining tarqalishi jiddiy muammolardan biridir. Dezinformatsiya foydalanuvchilarni chalg'itishi, voqelik haqida noto'g'ri tasavvurlar uyg'otishi va jamoatchilik noroziligi yoki vahimasini keltirib chiqarishi mumkin. Foydalanuvchilar faqat o'z qarashlariga mos materiallarni ko'radigan axborot pufaklari ichida qolganda, jamiyatning qutblanishi kuchayadi. Bu ijtimoiy tafovutlarni chuqurlashtiradi. Maqsadli tashviqot va manipulyativ xabarlarini tarqatish kabi jamoatchilik ongini manipulyatsiya qilish holatlari axborotga bo'lgan ishonchga putur yetkazadi va jamoatchilik fikrini beqarorlashtiradi. Bunga misol sifatida yolg'on ma'lumot tarqatish uchun bot-tizimlaridan foydalanishni yoki soxta akkauntlar yordamida ijtimoiy kayfiyatga ta'sir o'tkazishni keltirish mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlar jamiyatdagi qarashlarni shakllantirish va fuqarolarni siyosiy faollashtirishda muhim maydonga aylangan bo'lsa-da, shu bilan birga dezinformatsiya va manipulyatsiya kabi jiddiy xatarlarni ham keltirib chiqarmoqda. Ushbu platformalar orqali siyosiy jarayonlarga ta'sir o'tkazish va yangi imkoniyatlar ochish mumkin, biroq botlar hamda soxta akkauntlar yordamida yaratilayotgan sun'iy kayfiyat axborot ishonchliligiga putur yetkazmoqda. Shu bois, axborot makonining xolisligini ta'minlash va ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy salohiyatini oshirish uchun so'z erkinligi bilan mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Ijtimoiy tarmoqlar muhim ijtimoiy institut sifatida jamoatchilik fikrini shakllantirishga ulkan ta'sir ko'rsatadi. Ularning ta'sir mexanizmlarini tushunish hamda ijobiy va salbiy jihatlarini anglash ushbu vositadan jamiyat manfaatlari yo'lida samarali foydalanish uchun zarurdir. Tez o'zgarib borayotgan media landshaftiga moslashish hamda dezinformatsiya va manipulyatsiyalar bilan bog'liq xavflarni kamaytirish uchun ushbu mavzuni tadqiq qilishni davom ettirish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Gulamov, I. (2023). DEMOGRAPHIC POLICY OF 1939: BY THE EXAMPLE OF THE ACQUISITION EVENT IN REGISTER OF THE

POPULATION OF THE UZBEK SSR. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 125-127).

2. G'ulomov, I. I., & Kasimova, Z. (2022). O 'ZBEKISTON SSR AHOLISINI RO 'YXATGA Olish. *Scientific journal of the Fergana State University*, (2), 14-14.

3. Sanaqulov, A. N. (2022). Development of informational immunity as the key to increasing the information culture of people. In *Applied Sciences and Education: International Conference on Advance Research in Humanities*. NY (pp. 191-196).

4. Gulomov, I. (2020). 1926 CENSUS OF THE POPULATION OF THE UZBEKISTAN SSR THE EVENT AND ITS HISTORICAL IMPORTANCE TODAY. *Journal of Critical Reviews*, 7(7), 1464-1472.

5. Gulomov, I., & Rasulova, R. (2024). RETRACTED: Environmental policy and the environmental situation in the countries of Central Asia. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 116, p. 07013). EDP Sciences.

6. Санакулов, А. Н. (2022). ВЫРАБОТКА ИНФОРМАЦИОННОГО ИММУНИТЕТА-КАК ЗАЛОГ ПОВЫШЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛЮДЕЙ. In *Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference* (Vol. 2, No. 1).

7. Gulomov, I. Organizational Behavior AND Leadership. *Green Economy and Development*, 2(4), 663644.

8. N., Sanaqulov A. "Prospective Directions of Effective Use of Virtual Technologies in Increasing the Power of Youth." *JournalNX*, 2020, pp. 897-903.

9. Sanakulov, A. N. (2019). MAINTENANCE OF THE WORLD OUTLOOK SECURITY IN THE INFORMATION SOCIETY. *Социосфера*, (4), 54-57.

10. Abror Nazarovich Sanaqulov (2024). VIRTUAL REALLIK FALSAFIY MUAMMO SIFATIDA. *Academic research in educational sciences*, 5 (11), 198-204.

11. Ташкенбаева, Д. А. (2016). Влияние европейской культуры на архитектуру колониального Туркестана второй половины XIX-начала XX вв. *International scientific review*, (2 (12)), 231-234.

12. Ташкенбаева, Д. А. (2019). Восточный Ренессанс и его культурное наследие: взгляд зарубежных исследователей. *Колпинские чтения по краеведению и туризму*, 2, 163-167.

13. Ташкенбаева, Д. А. (2019). Зарубежные научные центры по изучению колониального Туркестана. *Многомерность общества: цифровой поворот в гуманитарном знании.-Екатеринбург, 2019*, 348-350.

14. Ташкенбаева, Д. А. (2019). ИЗУЧЕНИЕ ВОПРОСОВ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ТУРКЕСТАНЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ИСТОРИОГРАФИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ИСТОРИЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ РЕГИОНА. In *Мир Евразии: от древности к*

современности (pp. 157-163).

15. Ташкенбаева, Д. А. (2024). Цифровизация в гуманитарном образовании: новые возможности и актуальные вызовы. *Academic research in educational sciences*, 5(TSUE Conference 1), 163-166.